

НЕОБХІДНІСТЬ ІННОВАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Досліджено сутність інновацій та інноваційної діяльності, проаналізовано інновації та інноваційну діяльність підприємств торговельної галузі, обґрунтовано необхідність інновацій на цих підприємствах. Визначено принципи впровадження управління інноваційною діяльністю підприємств торговельної галузі. Запропоновано для підвищення ефективності діяльності підприємства використовувати методику визначення конкурентоспроможності підприємств торговельної галузі за оцінкою споживачів.

Ключові слова: *інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, торговельне підприємство, нововведення.*

Однією з найактуальніших проблем вітчизняної економіки є підвищення конкурентоспроможності промисловості на основі її технологічного переоснащення й розвитку наукоємних галузей виробництва. Тому виникає гостра потреба в одержанні підприємствами доступу до передових технологій. Водночас підвищення ступеня відкритості національної економіки поряд із посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці супроводжується загостренням конкуренції, що обумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів просування продукції вітчизняних товаровиробників на ринку, переважно інноваційної, оскільки традиційні її види здебільшого неконкурентоспроможні [1, с. 285-286].

Питання місця інноваційної діяльності в сучасній економіці, розглянуті такими вченими, як Й. Шумпетер, М.І. Туган-Барановський, М.Д. Кондратьєв, набули подальшого розвитку в працях Й. Аллена, Д. Брайта, П. Друкера, В. Зомберта, М. Менсфілда, Ф. Ніксона, Б. Санто, В. Василенко, Н.І. Редіна, А.І. Ковальова, Ю.А. Ковалькова, А.В. Бусигіна, В.Я. Маштабея, Н.К. Моїсєєвої та ін.

Метою роботи є дослідження теоретичних основ інновацій на підприємствах торговельної сфери.

Сучасні умови діяльності економічних суб'єктів в Україні характеризуються невизначеністю, тобто внутрішньою нестійкістю та досить обмеженою передбачуваністю поведінки інших суб'єктів економічних відносин. За таких обставин серед основних факторів конкурентоспроможності підприємства провідне місце посідають: конкурентоспроможність продукції та його інноваційна діяльність. Крім того, в мінливому ринковому середовищі необхідно безперервно вдосконалювати власну продукцію й усі процеси на підприємстві, а також уміти адаптуватися. Саме тому постійне впровадження інновацій на сучасному етапі розвитку економіки є основним способом збереження конкурентоспроможності й невід'ємною частиною підприємницької діяльності.

Інновація – нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки та передового досвіду.

Ключовою категорією будь-якого інноваційного процесу є «інновація», що в перекладі з англійської означає «введення нового, оновлення». Взагалі цей термін був уперше введений І. Шумпетером і Г. Меншем і в буквальному перекладі означає «втління наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або в новому виді виробу».

Інноваційна діяльність – процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково технічних досягнень для виготовлення нового або вдосконаленого продукту, що реалізується на ринку; для нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, а також для пов'язаних із цим додаткових наукових досліджень і розробок. При цьому варто враховувати, що інноваційна діяльність – це весь, без винятку, інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї та завершуючи поширенням (дифузією) продукту [2].

Під інноваційною діяльністю звичайно розуміють діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і обумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів.

Інноваційна діяльність є складним процесом трансформації нових ідей і знань в об'єкт економічних відносин. Без сумніву такий процес являє собою складну багаторівневу систему економічних відносин щодо «уречевлення» знань, якій властиві специфічні взаємозв'язки та закономірності. З огляду на значну, часом визначальну роль, яку інноваційні процеси відіграють у сучасній економіці, визначення та врахування цих особливостей є неодмінною умовою забезпечення економічної ефективності підприємництва. Формування таких умов можливе лише через активізацію суб'єктами господарювання інноваційної діяльності.

Результати останніх емпіричних досліджень щодо «функціонування» джерел інновацій свідчать про те, що розробниками багатьох промислових продуктів, процесів і технологій є самі користувачі, які відіграють важливу роль у розвитку інновацій споживчих товарів. Виробники-новатори оцінюють вигоду від своїх нововведень, продаючи їх, а користувачі-новатори розраховують витрати від їх безпосереднього використання. У разі впровадження нововведень новатор враховує такі важливі моменти в процесі інноваційної діяльності: 1) інноваційна частка ринку може бути завищена; 2) загальна кількість користувачів нововведень може бути значно заниженою. На сьогодні понад 40% потенційних новаторів виводять свої інновації на масовий ринок, а чверть нововведень розробляють і впроваджують виробники.

Для підприємства інновації – це ключ до ефективного функціонування. Адже головна мета підприємства полягає в отриманні максимального прибутку. Саме інноваційні процеси, що тривають на підприємствах, мають як максимізувати доходи, так і мінімізувати витрати [4, с. 518-527]. Інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій із метою виконання довгострокових науково-технічних програм із тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Досвід застосування інноваційних продуктів та різних ново-

введення на підприємствах показує, що експлуатація автоматизованих систем у виробництві має істотні переваги, порівняно з технологічним устаткуванням традиційного виконання: частка оплати праці знижується на 25-30%, накладні витрати – більш ніж на 80%, виробничі площі зменшуються на 60%, а тривалість виробничого циклу скорочується у 5-6 разів.

У статті 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інноваційна діяльність визначається як «одна з форм інвестиційної діяльності», що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво й соціальну сферу. Ця діяльність охоплює:

- випуск і поширення принципово нових видів техніки і технологій;
- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- реалізацію довгострокових науково-технічних програм із великими строками окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил [5].

Необхідність інноваційної діяльності обумовлена загальною закономірністю розвитку та прогресу індивідуального й суспільного відтворення. Вихід з економічної кризи будь-якого підприємства неможливий без здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, спрямованої на оновлення виробництва на принципово новій, конкурентній основі.

Нині немає єдиного підходу до визначення інноваційної діяльності; наявні оцінки ґрунтуються на вибіркових дослідженнях окремих груп підприємств, що й пояснює суперечливість одержаних результатів.

За умови функціонального підходу інновація розглядається як процес свідомого здійснення змін у техніці, технології та організації праці. Атрибутивний підхід зводиться до управлінського підходу, коли інновація розглядається як одна з можливих реакцій підприємства на суспільні потреби, або ж до соціального підходу, коли вона стає елементом соціально-економічного прогресу.

Однак більшість економістів є прихильниками вузького підходу. Вони обмежують галузь інновації науково-технічними технологічними питаннями. При цьому, згідно з однією точкою зору, інновація – це процес застосування нових технологій, виробів, згідно з іншою, – результат у вигляді нових методів, продукції, технологічних процесів. Економіст Б. Санто визначив інновацію як суспільно-технологічний та економічний процес, який завдяки практичному використанню ідей і винаходів сприяє створенню кращих за своїми характеристиками виробів і технологій [6]. Приблизно так трактуються це поняття й у більшості сучасних словників і довідників, наприклад: «Інновація – це процес, у ході якого винахід чи відкриття доводиться до стадії практичного застосування й починає давати економічний ефект, новий поштовх науково-технічних знань, що забезпечують ринковий успіх» або «Інновація — це процес, спрямований на створення, виробництво, розвиток та якісне вдосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм». П. Лемерль характеризує інновацію як «новий продукт або послугу, спосіб їх виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, будь-яке вдосконалення, що забезпечує економію витрат або створює умови для такої економії». Близькою

щодо визначення цього поняття є думка авторів словника ринкової економіки, згідно з якою, інновації характеризуються насамперед ефективністю вкладених коштів, розвитком винахідництва та раціоналізаторства [7].

Управління інноваційною діяльністю торговельного підприємства як система – це комплекс принципів, норм, правил, методів, прийомів, інструментів, зв'язків і економічних взаємовідносин у процесі торговельної діяльності, які регулюють різні сфери інноваційних процесів. Основною метою управління інноваційною діяльністю торговельного підприємства є забезпечення ефективного функціонування певного інноваційного процесу торговельної діяльності та як результат забезпечення стійкого конкурентного становища на ринку й одержання прибутку в довгостроковому періоді.

Управління інноваційною діяльністю торговельного підприємства має виконувати такі функції: аналіз зовнішнього середовища та прогнозування його подальшого розвитку, визначення інноваційного макро- й мікроклімату; аналіз внутрішнього середовища та визначення інноваційного потенціалу; виявлення напрямків і альтернатив інноваційного розвитку ринку й торговельного підприємства на ньому; обрання конкретного цільового сегмента ринку або функціональної ділянки підприємства для реалізації проекту (вибір виду інновації); аналіз і оцінка можливого ризику в процесі інноваційної діяльності; обрання найбільш пріоритетного варіанта інноваційного розвитку підприємства з розглянутих альтернатив; формування адекватної організаційної структури й команди реалізації інноваційного проекту; планування фінансово-економічної діяльності за умови реалізації інноваційного проекту в трьох варіантах (оптимістичний, реалістичний, песимістичний), а також вибір джерела фінансування інноваційної діяльності; контроль над реалізацією інноваційного проекту; оцінка й підготовка управлінських рішень про своєчасні корективи інноваційного проекту та складання нових, якщо буде потреба.

Будь-яка система управління повинна будуватися та здійснюватися на певних принципах. Для торговельного підприємства є обов'язковими принципи управління інноваційною діяльністю: системність, комплексність, баланс інтересів суб'єктів інноваційного процесу, адекватна орієнтація інновацій на задоволення потреб покупців, раціональне використання ресурсів; альтернативність варіантів інноваційного розвитку, гнучкість, виправданість ризику, усвідомлення ринкових позицій, сталість інноваційного розвитку та креативність. Важливою складовою механізму управління інноваційною діяльністю торговельного підприємства є функціональні системи, за допомогою яких відбувається інноваційна діяльність. Є багато підходів до виділення функціональних систем підприємства, серед яких – процесний підхід, тобто формування функціональних систем за бізнес-процесами.

Враховуючи принципи та механізм управління інноваційною діяльністю підприємств торговельної галузі, ми пропонуємо методику визначення конкурентоспроможності підприємства саме за оцінкою споживачів, оскільки навіть за умови отримання високого фінансового результату в динаміці певна незадоволеність споживачів у майбутньому періоді може призвести до погіршення фінансового стану підприємства та ринкової позиції взагалі. Звертаємо увагу на

базові інновації, що не є можливими для багатьох підприємств, або на більш реальні в практичному застосуванні масові інновації з поліпшення за багатьма сферами застосування, тобто формування інноваційного набору.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що розуміння суті інновацій і механізму інноваційної діяльності в сучасних умовах дозволить підприємствам торгівлі більш результативно й ефективно функціонувати. Інноваційна діяльність потребує розробленої концепції управління, що не є дослідженим питанням для підприємств сфери торгівлі. Процес управління саме інноваційною діяльністю підприємства – досить нове та недостатньо вивчене поняття в українській інноватиці. Тому досвід провідних компаній світу щодо управління інноваціями є важливим для становлення й розвитку інноваційного управління підприємствами в нашій державі, яке сьогодні тільки формується.

Сучасні умови господарювання вимагають від вітчизняних підприємств адекватних механізмів реагування на динамічні зміни зовнішнього середовища, вимоги клієнтів, що зростають, та серйозні виклики ринків. Обов'язковими умовами виживання підприємств є виробництво конкурентоспроможної продукції, забезпечення гнучкості й ефективності управління. Адаптаційні здатності, організаційну гнучкість і маневреність виробничих систем забезпечує підприємствам інноваційний розвиток.

Список літератури

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посіб. / С.М. Ілляшенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: Університетська книга; К.: Княгиня Ольга, 2005. – 324 с.
2. Аналітична доповідь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>>.
3. Наукова та інноваційна діяльність, інтелектуальна власність: тлумачний українсько-російський словник / за ред. Л.Г. Розенфельда. – Х., 2007. – 172 с.
4. Університетська книга. – 2004. – 518-527 с.
5. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс]: Закон України: [від 3 квіт. 1997р. № 168/97-ВР]. – Режим доступу: <www.rada.gov.ua>.
6. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1990.
7. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М.: Экономика.

УДК 330.341.1:334.716

Щепкіна Н.М., канд. екон. наук, доц. (ДДТУ, Алчевськ)

АРХІТЕКТУРА ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті розглянуто поняття та складові інноваційного процесу, удосконалено поняття інноваційного процесу, систематизовано та узагальнено скла-